

Na Boha jsme naprogramováni

IVANU PECHÁČKOVOU čtenáři KT znají díky edici manamana – originálně ilustrovaným biblickým knížkám pro děti. S majitelkou nakladatelství Meander jsme tentokrát hovořili mj. o čtení samotném, o výchově ke kráse i o cestě ke křtu v dospělosti.

Nakladatelství Meander, zaměřené na umělecky zpracované dětské knihy, si právě připomíná 25 let existence. Jak se mu daří obstat v době, kdy se čte stále méně a dětem se do ruky dostane spíš levná kýčovitá produkce?

Má to svůj vývoj. Už dlouho sleduji, že nekvalitní produkce naopak postupně mizí a knižní trh se kultivuje. Podle mě se ty podprůměrné, laciné věci kupovaly tam, kde bylo vcelku jedno, co se vybere, jen aby děti měly něco ke čtení a moc to nestálo. V chudších rodinách se zase už dnes knížky skoro nekupují a nečte se – je to smutný příběh, ale je to tak. Nám malým nakladatelům, kteří se pipláme s výtvarnými knížkami, jež stojí pětkrát víc než obyčejné textové, nezbyvá než vydávat pro rodiny, kterým záleží na tom, co dětem nabídnou, a mohou do toho trochu investovat. Protože i když svým autorům dávám ve srovnání s velkými nakladatelstvími zlomek honoráře, vyrobit hezkou knihu v menším nákladu něco stojí, a tak nemůžeme prodávat levněji.

Díky tomu všemu ale vidím, že se trh posouvá ke kvalitě. Stává se dokonce, že velcí nakladatelé osloví „moje“ autory nebo výtvarníky, zda by podobnou knížku jako pro Meander nevytvořili pro ně: protože vidí, jak je to zajímavé, a že se to dokonce prodává. Vlastně tak i mladým autorům trochu dláždíme cestu.

Samo dítě si možná přesto vybere spíš libivý, nekvalitní titul.

Vyrůstá-li na křiklavě růžových laminech s nalepenými třípřtykami a podobných kýčích, může to trvat. Kolikrát se mi ježí vlasy hrůzou třeba i nad křesťanskou dětskou produkcí, se všemi těmi baculatými andělíčky a podobně. Jasně, děti mají rády, když poznají, kdo a co na obrázku je. Sama jsem měla v dětství ráda knížky s realistickými obrázky – Zmatlíkovou, Ladu, obdivovala jsem Zdeňka Buriana. Když jsem od našich dostala něco trochu abstraktního, nelíbilo se mi to. Ale podle mě pro dítě vedené ke kráse vůbec nemusí platit, že když před ním položíte křiklavý kýč a méně nápadnou, kvalitní dětskou knihu, sáhne automaticky po té první. Dítě z kultivované rodiny vybere kvalitu.

Co rodinu činí kultivovanou?

Třeba už to, že tam dítě odmala vidí rodiče s knížkou, jak si čtou. Nebo si o přečteném povídají anebo si společně s dětmi kreslí. Nemusí to být rovnou superintelektuálové. Jedna z našich ilustrátorek je z rodiny, kde bylo hodně dětí, ale málo peněz, žádná televize, auto, jen knížky. Na Vysokou uměleckopřemyslovou školu ji přitom vzali z gymnázia hned napoprvé, což na této škole vážně nebývá zvykem. Neznala nic z „velkého světa“, ale měla neuvěřitelně bohatou fantazii a zcela originální výtvarný projev.

Může v tom pomoci škola? Za mého dětství fungovaly školní programy „Malého“ a „Mladého čtenáře“, kdy se knížky objednávaly ve třídě hromadně podle katalogu. Existuje něco podobného ještě dnes?

To bylo dokonalé, vždycky jsme si něco vybrali, paní učitelka to po nějaké době přinesla, já to zhlitla ještě týž den pod lavicí a domů knížku přinesla už přečtenou. Maminka se divila, proč jsem si to víc neuzila.

Dnes se tyhle věci nedaří úplně ideálně. Do škol mají přístup hlavně velká nakladatelství. My menší – Meander, Baobab, Běžiliška a další – nemáme na tým, který by se v redakci zaměřoval na školy. Ale ve Svazu knihkupců a nakladatelů, v jehož představenstvu přibližně 15 let pracuju, vydáváme už osmým rokem katalog „Nejlepší knihy dětem“. Do něj se každoročně vybírá čtyřicet, padesát titulů, které v daném roce vyšly, a daleko lépe se pak díky němu na knižním trhu orientují rodiče, knihovníci a knihkupci i učitelé. Tenhle katalog nám Albatros rozváží po celé zemi a právě také do škol. Občas spolupracujeme i s Novou školou a se

Číst si s dítětem je investice, která se zhodnotí, říká nakladatelka Ivana Pecháčková. Na Velikonoce její nakladatelství Meander nabízí třeba příběh Ukřižování z edice manamana nebo Velikonoční pohádku o kohoutech, bouřce a duze katolického básníka Ivana Martina Jirouse. Snímek Jana Podhorská

Sciem, které se školními dětmi velmi nápaditě pracují. Lecčemu jsem se od nich naučila.

Třeba v biblických knížkách z edice manamana najdete vždy pracovní list s otázkami – takové know-how, jak knížku dál využívat. Přivedla mě na to kdysi jedna paní knihovnice, protože knihovnici a knihovnice dokážou s dětskými čtenáři také velice inspirativně pracovat. S našimi autory jsme tedy připravili tyhle pracovní listy, aby učitelé a knihovníci měli vodítko. Děti to láká kolikrát víc než samotná knížka. Dokonce jsem nějaký čas jezdila s Novou školou do tříd na besedy, abych viděla, co to obnáší, co děti zajímá a jak reagují.

A školy s těmito Čtenářskými lekcemi doopravdy pracují – není-li právě koronavirová uzávěra?

V online výuce právě o to víc! A když se učilo normálně, školy už si tyhle Čtenářské lekce a besedy začaly samy objednávat. Problém jistě je, že sami učitelé dnes mají méně a méně času s dětmi něco podnikat. Jsou ovšem zase školy, kde fungují třeba čtenářské kluby. V jednom jsem potkala holčičku, která zhlitla za týden pět knížek. Ale také chlapečka, který četl celý školní rok knížku jedinou – o zácích Kopytu a Mňoukovi. Asi ho tam rodiče zapsali, aby přečetl alespoň tu jednu.

Slyšíme, že děti odvádí od schopnosti číst také postupující digitalizace – počítače a všudypřítomné mobily. Myslíte si, že je to pravda?

Že používání digitálních médií mění mozek, už je mnohokrát popsána věc. Zajímavé o tom uvažuje americká neuroložka Maryanne Wolfová, které loni vyšla v českém překladu v Hostu kniha „Čtenáři, vrať se“ o vlivu čtení a digitalizace na lidský mozek. A dozvídáme se o reálné popsatelech změnách. Nejde prý přímo o „digitální demenci“, jak se tomu někdy říká – tedy o to, že by lidstvo digitalizací zhlouplo. Děti jsou pořád velmi bystré. Oslabuje ale například schopnost se soustředit. Vyznat se ve spleťkách souvětích, nacházet v nich to podstatné. Wolfová sama přiznává, že když dnes sáhne po knize některého z klasiků, které dřív milovala, už jí nedokáže „učíst“. A já u sebe pozoruji totéž. Na gymnáziu jsem ráda četla Victora Huga, Balzaca, Stendhala, Dickense. Když takový obsáhlý román otevřu dnes, dá mi strašně práce se na čtení soustředit, abych se ponořila do děje jako kdysi.

Poznáte dítě, které čte, od toho, které nečte? Přináší čtení nápadnou, jednoznačnou kvalitu?

Už jedenáct let spolupořádám festival „Děti, čtete?“ a díky němu se dostanu k dětem ze základek, gymnázií, ale i učilišť. Vidím ty propastné rozdíly. Vzpomínám, jak jsme jed-

nou přišli do třídy, povídali si o poezii a jedna bystrá dívenka se pořád hlásila, všechno věděla... Žasla jsem a paní učitelka mi šeptla: malá Topolová (dcera známého spisovatele – pozn. red.). Děti, které jsou takhle vedené, mají náskok ve všem a je to na první pohled poznat. Věnovat jim čas, kdy si s nimi budete číst, sehnat jim knížky, které by číst měly – to je investice, která se jim v životě zhodnotí víc než auto nebo dům.

Ne každý ale může mít tatínka spisovatelem.

To jistě ne. Ale na druhé straně to dřív bylo tak, že když jsem se ve třídě zeptala, kdo viděl rodiče doma číst, zvedl se les ručiček. Dneska je to jedna, dvě. Něco dožene škola, když je dobrý kantor: zažila jsem děti v primě, jak se vytahnou, kdo co přečetl, protože je učitelé dovedli dobře podchytit. Jednou jsem se seznámila s neuvěřitelnou paní učitelkou na učňáku pro automechaniky, která tam okouzila kluky poezií beatníků, Magora, Krchovského: to se jim líbilo, protože je to zdánlivě jednoduché, sem tam sprosté, a oni tím byli hrozně nadšení, společně verše rozebírali, pak zkoušeli vlastní pokusy... Takže pořád se to dá ve škole trochu dohnat, když rodiče zaspí. Ale nejdůležitější je věk od dvou do pěti let, což by se nemělo prošvihnout. Když děti obklopíte kvalitními knihami a společně se do nich začtete, uvidíte, co se bude dít. A když takové dítě chodí za vámi s knížkou a žadoní o pohádku, neměl by je odmítnout ani ten nejzaneprázdňenější tatínek.

Říká se, že kostel je jedním z posledních míst, kde si lidé společně zazpívají. Platí to i pro společné čtení? Jsou tu křesťanské děti ve výhodě?

Řekla bych, že jsou. Přinejmenším budou vnímavější – už proto, že jsou naučené, že musejí v kostele vydržet v klidu a soustředit se. Tak se useberou, dívají se kolem sebe na andělíčky, na obrazy, poslouchají, co se čte a mluví. Anebo dostanou do ruky právě knížku, aby se zabavily. Naučí se zklidnit. Navíc se v křesťanských rodinách často zpívá. U nás doma se zpívalo hodně, ačkoli jsme do kostela chodili jen občas. Táta jednou na velikonoční vigílii tak strašně nastydl, že ho pak máma do kostela už nikdy nemohla dostat. Můj děda zase hezky hrál na klavír a chodil za ním jeden důstojný pán, který zpíval, a děda ho doprovázel. Také se v kostelních rodinách lecky společně čte z Bible, takže jsme zase u rodinného čtení.

Čtení Bible bylo prý i u kořenů vaší vlastní konverze. Jak se to stalo?

Tenkrát jsem přečetla celou Bibli v kuse, od začátku do konce, a pátrala, co to vlastně obnáší. To bylo krátce po vysoké škole. Přistěhovala jsem se tehdy v Praze ke kamarádce (pozdě-

ji se stala mou křestní kmotrou), která chodila s bratrem pravidelně na mši, měli modlitební společenství, a dokonce svoji kapelu, a tak mě přizvali, ať chodím s nimi. Nechodili jsme pořád do stejného kostela, všelijak jsme to střídali, jednou k evangelickému Salvátoru, příště do Týna k pateru Reinsbergovi... K Bibli jsem se dostala právě u nich doma. Měli velkou biblickou dějepisnou a překrásnými starými černobílými rytinami – úžasné příběhy z Bible zjednodušené pro děti. Přečetla jsem nejdřív ty a pak jsem sundala z police opravdovou Bibli...

Po čase, když Tomáš Halík s Alešem Opatrným otevřeli univerzitní farnost u Nejsvětějšího Salvátora – tehdy jsem pracovala na Filozofické fakultě UK, jsem se tam přihlásila s mnoha jinými do přípravy ke křtu. Byla to nádherná, osvobozující doba. Byla jsem pokřtěná o Velikonocích 1992.

Ještě pořád chodíte k Salvátoru?

Tu a tam ráda zajdu. Profesor Halík mi dokonce pomáhal s prací na edici manamana a pomohl k vydání jejich novozákonních knížek. Pořádají se tam i pravidelná setkání pokřtěných. Je nás už několik tisíc a tyto „třídní srazy“ slouží k obnovení dávno ztracených kontaktů. Časem jsem se pak skamarádila hlavně s bosými karmelitány a augustiniány, kam chodím léta na katechezi a na setkání fraternity.

Salvátor byl v 90. letech velmi podnětné místo. Chodila tam spousta chytrých, přemýšlivých lidí z univerzity, inspirativně se tam debatovalo. Tenkrát se nikomu nechtělo z kostela domů! Čas samozřejmě plyne, nikdo už nejsme to, co jsme byli. Právě tehdy a tam jsem ale zjistila, že člověk je na Boha naprogramovaný. Jenom mu trvá, než to rozkryje, pokud ho k tomu nikdo nevedl. Je to jako s tím čtením – někdo vás k tomu musí přivést a musí vás naučit. Bibli taky čtu od té doby pořád, každý den.

ALENA SCHEINOSTOVÁ

IVANA PECHÁČKOVÁ (*1958) je autorka dětských knížek, překladatelka a majitelka nakladatelství uměleckých dětských knih Meander. V edici manamana převypravuje a vydává biblické knihy pro děti, ilustrované mladými českými výtvarníky. Přeložila dvě desítky titulů, sama je autorkou například knih *Legenda o svatém Václavovi*, *Legenda o Loreťě či Ruce pro Pražské Jezulátko*. Od roku 2010 pořádá literární festival nazvaný *Děti, čtete?*, který je součástí projektu *UNESCO Praha – město literatury*. Ve Svazu knihkupců a nakladatelů vede komisi pro dětskou knihu.